

مقدمه

یکی از مسائلی که در سال های اخیر مورد تاکید جدی مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) قرار گرفته است توجه به مسائل اقتصادی کشور می باشد. نامگذاری ۴ سال پی در پی با موضوعات اقتصادی نشان از اهمیت بالای این موضوع نزد معظم له دارد. (راحتی، ۱۳۹۴: ۲) فرمایش رهبر معظم انقلاب اسلامی مبنی بر این که «ما امروز در مقابل یک فشار جهانی قرار داریم. دشمنی وجود دارد در دنیا که می خواهد با فشار اقتصادی و با تحریم، سلطه یا اهریمنی خودش را برگرداند به این کشور. ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور به وجود بیاوریم.» در شرایط امروز اقتصادی کشور به عنوان یک راهکار کلان ارائه شده است. (صالحی و بهزاد، ۱۳۹۱: ۳) اقتصاد مقاومتی اولین بار توسط مقام معظم رهبری در ۱۶ شهریور سال ۱۳۸۹ در دیدار با جمعی از کارآفرینان سراسر کشور وارد ادبیات سیاسی و اقتصادی کشور گردید. (سلمان نژاد و دلجوی شهیر، بی تا: ۱) تعریف اقتصاد مقاومتی از نام آن به خوبی پیداست. اقتصادی که قادر به مقاومت باشد و در برابر فشارها به راحتی فرو نماند. در مورد ایران، این اقتصاد جهت گیری مقاومت خارجی دارد یعنی باید در برابر فشار خارجی دوام آورد. شاید هیچ چیز مانند مطالعه تاریخ جنگ های عصر جدید اهمیت این مطلب را روشن نکند. به عنوان مثال تسلیم شدن آلمان در جنگ جهانی اول، نه محصول شکست در جبهه جنگ، بلکه دستاورد فشارهای اقتصادی موفقیت آمیز دشمنان آن بود. با توجه به تعدد دشمنان خارجی جمهوری اسلامی و به ویژه توان اقتصادی آنان، اهمیت تقویت توان مقاومت اقتصادی کشور هیچ دستکم از لزوم تقویت توان نظامی کشور ندارد. چنین اهمیتی است که لزوم انجام تحقیقات و مطالعات بسیار در این زمینه را ایجاب می نماید. بر خلاف وضوح در معنای اقتصاد مقاومتی، نظریات در خصوص استراتژی های رسیدن به آن می تواند بسیار متنوع و حتی متناقض باشد. گذشته از این امر، بررسی نقش و وظیفه هر دستگاه اجرایی، سازمان و هر مجموعه دیگری نیز شایسته بررسی است. این تحقیق که به منظور بررسی نقش بالقوه دانشگاه آزاد اسلامی در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی صورت گرفته، ابتدا به بیانات مقام معظم رهبری، نظریه ها و سرانجام به موضوع اصلی مقاله یعنی نقش دانشگاه آزاد اسلامی پرداخته است.

بخشی از بیانات مقام معظم رهبری

بیانات مقام معظم رهبری: در جلسه تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی (۲۰/۱۲/۱۳۹۲ -

۱۳:۴۹)

مجموعه ی سیاست های اقتصاد مقاومتی در واقع یک الگوی بومی و علمی است که برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی ما است؛ متناسب با وضعیت امروز و فردای ما است. من شرح خواهم داد که این مربوط به وضع کنونی و شرایط کنونی کشور نیست، این یک تدبیر بلندمدت برای اقتصاد کشور است؛ می تواند اهداف نظام جمهوری اسلامی را در زمینه مسائل اقتصادی برآورده کند؛ می

تواند مشکلات را برطرف کند؛ درعین حال پویا هم هست؛ یعنی ما این سیاست‌ها را به صورت یک چهارچوب بسته و متحجر ندیده‌ایم، قابل تکمیل است، قابل انطباق با شرایط گوناگونی است که ممکن است در هر برهه‌ای از زمان پیش بیاید؛ و عملاً اقتصاد کشور را به حالت "انعطاف‌پذیری" می‌رساند؛ یعنی شکنندگی اقتصاد را در مقابل تکانه‌های گوناگون - که اشاره خواهیم کرد - برطرف می‌کند. این الگو با تلاش و همفکری افراد صاحب‌نظر و با بحث در مجمع تشخیص مصلحت و حضور رؤسای قوا و مسئولان تهیه شده؛ از کمک صاحب‌نظران اقتصادی برای تهیهی این الگو به‌طور کامل استفاده شده؛ در واقع یکی از محسنات این الگو این است که مورد وفاق است؛ یعنی در مجمع تشخیص ورز پیدا کرده است و چکش‌کاری شده، جوانب آن دیده شده، رؤسای قوا در مجمع تشخیص حضور دارند، مسئولان گوناگون هم در آنجا هستند، بحث کردند؛ کار ملاحظه شده و دقت شده و مستحکم شده ای است.

گرایش به اقتصاد مقاومتی مخصوص ما هم نیست؛ امروز در بسیاری از کشورها - بخصوص در این سال‌های اخیر - با تکانه‌های شدید اقتصادی که در دنیا به‌وجود آمد، کشورهای متعددی به دنبال مقاوم‌سازی اقتصاد خودشان برآمدند؛ البته هر کشوری شرایط خاص خودش را دارد. این اقتصاد سرمایه‌داری با مشکلاتی که ناشی از این اقتصاد بود، از غرب و از آمریکا سرریز شد به بسیاری از کشورها؛ و اقتصاد جهانی در مجموع، یک کل مرتبط به یکدیگر است، طبعاً کشورها از این مشکلات کم و بیش متأثر شدند؛ بعضی بیشتر، بعضی کمتر. بنابراین خیلی از کشورها در صدد برآمدند که اقتصاد خودشان را مقاوم‌سازی کنند؛ به تعبیری همین اقتصاد مقاومتی را به شکل متناسب با کشورهایشان برنامه‌ریزی کنند، تحقق ببخشند. به نظر من احتیاج ما به اقتصاد مقاومتی بیش از کشورهای دیگر است؛ ما بیشتر احتیاج داریم که اقتصاد خودمان را مقاوم‌سازی کنیم. اولاً به همان دلیل مشترک بین ما و دیگر کشورها؛ ما با اقتصاد جهانی مرتبطیم، بنای بر همین ارتباط هم داریم، ما قصد جدا شدن و منعزل (۲) شدن از اقتصاد جهانی را به‌هیچ‌وجه نداریم و در شرایط کنونی دنیا نمی‌توان هم داشت؛ بنابراین متأثر می‌شویم از آنچه در دنیا در اقتصادهای جهانی اتفاق می‌افتد. ثانیاً خصوصیتی است که ما داریم؛ ما به‌خاطر استقلال‌مان، به‌خاطر عزت‌مداری‌مان، به‌خاطر اصرارمان بر تحت تأثیر سیاست‌های قدرت‌ها قرار نرفتن، مورد تهاجم و سوء نیت هم قرار داریم؛ یعنی نسبت به ما - همچنان که در شرایط کنونی مشاهده می‌کنید - انگیزه‌های مخالفت و اخلاگری و اشکال‌تراشی و ایجاد مشکل، بیش از بسیاری از کشورهای دیگر است. بنابراین ما بیشتر بایستی اهتمام بورزیم به اینکه پایه‌های اقتصاد را محکم کنیم و اقتصادمان را مقاوم‌سازی کنیم؛ نگذاریم وضعیتی وجود داشته باشد که یا حوادث و تکانه‌های ناگزیر و یا سوءنیت‌ها بتواند در اقتصاد ما اثر بگذارد. بنابراین ما به این نیاز داریم..

من یک فهرست اجمالی از مؤلفه‌ها و ویژگی‌های الگوی اقتصاد مقاومتی را مطرح می‌کنم. من در سه بخش، عریضم را تقسیم کرده‌ام: یکی فهرست این مؤلفه‌ها است؛ بعد چند نکته برای این که ما چرا اقتصاد مقاومتی را امروز یک ضرورت میدانیم و دنبال میکنیم؛ و در بخش سوم هم الزاماتی که بایستی به آن‌ها پایند باشیم. در این بخش [اول] من ده ویژگی را یادداشت کرده‌ام که به شما عرض می‌کنم که این‌ها ویژگی‌های این سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که مطرح شده و در واقع مؤلفه‌های این مجموعه است.

یکی مسئله ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان است؛ از قبیل رشد اقتصادی، از قبیل تولید ملی، از قبیل اشتغال، کاهش تورم، افزایش بهره‌وری، رفاه عمومی. در تأمین این سیاست‌ها، تحرکی در اقتصاد کشور و بهبودی در این شاخص‌ها در نظر گرفته شده؛ و از همه این شاخص‌ها مهم‌تر، شاخص کلیدی و مهم عدالت اجتماعی است. یعنی ما رونق اقتصادی کشور را بدون تأمین عدالت اجتماعی به هیچ‌وجه قبول نداریم و معتقد به آن نیستیم. کشورهایی هستند که شاخص‌هایشان خیلی خوب است، مطلوب است، رشد اقتصادی‌شان خیلی بالا است؛ لکن تبعیض، اختلاف طبقاتی، نبود عدالت در آن کشورها محسوس است؛ ما این‌ها را به هیچ‌وجه منطبق با خواست اسلام و اهداف جمهوری اسلامی نمیدانیم. بنابراین یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ما، شاخص عدالت اجتماعی است. باید طبقات محروم از پیشرفت اقتصادی کشور به معنای واقعی کلمه بهره‌مند بشوند. این مؤلفه‌ی اول. دوم، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا است که در این سیاست‌ها دیده شده و مورد ملاحظه قرار گرفته. همان‌طور که عرض کردم برخی از عوارض مؤثر بر اقتصاد کشورها تکانه‌های اقتصادی دنیا است که پیش می‌آید؛ مثل همان چیزی که در این سال‌ها پیش آمد و در برهه‌های دیگری پیش آمده که این تأثیر می‌گذارد بر روی کشورها. من یک‌وقتی گفتم، رئیس یکی از کشورهای آسیای جنوب شرقی آمد و با من ملاقات کرد؛ (۳) در آن دوره‌ای که در این منطقه آن شکست عجیب به وجود آمد؛ حرف او به من این بود، گفت شما فقط بدانید، ما در یک شب از یک کشور غنی تبدیل شدیم به یک کشور فقیر! یعنی اقتصاد غیر مقاوم این‌جوری است. پس یک عامل برای تأثیرگذاری بر روی اقتصادها همین تکانه‌های گوناگون اقتصادی دنیا است که سرریز میشود به کشورها، یک عامل بلاهای طبیعی است که پیش می‌آید، و یک عامل هم تکانه‌های تخصصی است؛ مثل تحریم‌ها و امثال تحریریه‌ها. فرض بفرمایید که در مراکز تصمیم‌گیری، تصمیم‌گیری بشود روی قیمت نفت، یک‌وقت قیمت نفت را من‌باب مثال بیاورند به شش دلار، کما اینکه برای ما اتفاق افتاد؛ خیلی از این‌ها عادی نیست؛ این‌ها کارهای پیش‌بینی‌شده و مؤثر و به دنبال تصمیم‌گیری‌های مشخصی است که از مراکز دنبال می‌شود. بنابراین مؤلفه‌ی دوم، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا است؛ به همین شرحی که عرض شد. نکته سوم، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی است که در این سیاست‌ها دیده شده؛ من بعد راجع به این

ظرفیت ها، باز مختصری توضیح خواهیم داد: چه ظرفیت های علمی، چه انسانی، چه طبیعی، چه مالی، چه جغرافیایی و اقلیمی. ما ظرفیت های مهمی داریم؛ یعنی در این سیاست های اقتصاد مقاومتی تکیه اصلی بر روی ظرفیت های داخلی است، که بسیار هم گسترده است. نه به این معنا که ما چشمانمان را به روی امکانات بیرون کشور می بندیم؛ نه، حتماً استفاده می کنیم - استفاده حداکثری هم می کنیم - منتها نگاه ما، تکیه ما، اعتماد ما بیشتر بر روی مسائل داخلی است؛ تمرکز ما روی امکانات داخلی کشور و داشته های درونی کشور است..

نکته چهارم، رویکرد جهادی است که در این سیاست ها مورد ملاحظه قرار گرفته؛ همت جهادی، مدیریت جهادی. با حرکت عادی نمی شود پیش رفت؛ با حرکت عادی و احياناً خواب آلوده و بی حساسیت نمی شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است. باید حرکتی که می شود، هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه باشد، و هم مجاهدانه باشد. من در جلسه ای که با رؤسای محترم سه قوه برای همین مسئله در هفته های گذشته داشتیم، (۴) مطرح کردم. خوشبختانه آقای رئیس جمهور با قاطعیت به من گفتند که آن کسانی که در دولت مسئول پیگیری این کارها هستند، تصمیمشان بر همین حرکت جدی و مجاهدانه است؛ خوب، این خیلی خوب است؛ یعنی این لازم است، بدون این نمیشود پیش رفت..

نکته پنجم، مردم محوری است که در این سیاست ها ملاحظه شده. تجربه هم به ما نشان می دهد، بیانات و معارف اسلامی هم تأکید می کند که هر جا مردم می آیند دست خدا هم هست. *يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ*؛ (۵) هر جا مردم هستند، عنایت الهی و کمک الهی و پشتیبانی الهی هم هست؛ نشانه و نمونه آن، دفاع هشت ساله، نمونه آن خود انقلاب، و نمونه آن گذر از گردنه های دشوار این ۳۵ سال [است] چون مردم در میدان بودند، کارها پیش رفته؛ ما در زمینه اقتصادی به این کمتر بها دادیم. سیاست های اصل ۴۴ را که ما تصویب کردیم و ابلاغ کردیم، برای همین بود؛ البته حق آن چنان که باید و شاید ادا نشد. من در همین جا همان سال ها، در جلسه با مسئولین راجع به سیاست های اصل ۴۴ صحبت کردم؛ (۶) مورد تصدیق همه بود؛ در عمل هم کارهایی انجام گرفت که بایستی شکرگزار بود، لکن آنچنان که حق آن سیاست ها بود عمل نشد.

ما بایست به مردم تکیه کنیم، بها بدهیم؛ مردم با امکاناتشان باید بیایند در وسط میدان اقتصادی؛ فعالان، کارآفرینان، مبتکران، صاحبان مهارت، صاحبان سرمایه، نیروهای متراکم و بی پایانی که در این کشور وجود دارد، که واقعاً این نیروها هم بی شمارند. بنده سال های متمادی است که سروکار دارم با قشرهای مختلف مردم؛ درعین حال گاهی یک چیزهایی برای ما آشکار می شود که من می بینم از اینها هم غافل بودیم. این قدر عناصر آماده به کار، یا دارای مهارت، یا دارای ابتکار، یا دارای دانش، یا دارای سرمایه در کشور هستند که این ها تشنه کارند؛ دولت بایستی برای حضور این

ها زمینه‌سازی کند، این‌ها را راهنمایی کند که کجاها می‌توانند توان خودشان را به کار ببندند، از آنها حمایت بکنند؛ مسئولیت عمده دولت این است. حالا فعالیت اقتصادی دولت در یک بخش‌های ناگزیری، قهراً وجود خواهد داشت؛ لکن باید فعالیت اقتصادی به مردم داده بشود؛ که در این سیاست‌ها مورد ملاحظه قرار گرفت. مسئله ششم امنیت اقلام راهبردی و اساسی است؛ در درجه اول غذا و دارو. باید تولید داخلی کشور طوری شکل بگیرد که کشور در هیچ شرایطی، در زمینه‌ی تغذیه و در زمینه‌ی دارو دچار مشکل نشود؛ این یکی از مؤلفه‌های اساسی در این سیاست‌هایی است که ابلاغ شده. باید خودکفا باشیم، بایستی زمینه‌های کاملاً کفایت‌کننده مورد توجه قرار بگیرد.

نکته هفتم، کاهش وابستگی به نفت است؛ یکی از سخت‌ترین آسیب‌های اقتصادی ما همین وابستگی به نفت است. این نعمت بزرگ خدادادی برای کشور ما در طول ده‌ها سال مایه‌ی فروریختگی‌های اقتصادی و فروریختگی‌های سیاسی و اجتماعی شد؛ باید ما یک فکر اساسی بکنیم. ما نمی‌گوییم از نفت استفاده نشود، بلکه تکیه ما بر استفاده حداقلی از فروش نفت خام است؛ نفت را می‌توان به‌صورت فرآورده در اختیار گذاشت؛ که در این سیاست‌ها دیده شده. یک کار اساسی و مهمی که باید انجام بگیرد این است؛ این همت بلندی لازم دارد که ما در بند سیزده این سیاست‌ها به این پرداختیم و جداً باید این بند عملیاتی بشود.

موضوع هشتم، مسئله اصلاح الگوی مصرف است؛ مسئله‌ی صرفه‌جویی، پرهیز از ریخت‌وپاش، پرهیز از اسراف، پرهیز از هزینه‌گردهای زائد. البته در این زمینه خطاب اول من متوجه به مسئولان است؛ مسئولان نه فقط در زندگی‌های شخصی خودشان - که حالا آن یک مسئله‌ی درجه‌ی دو است - بلکه در درجه‌ی اول و در حوزه‌ی مأموریت خودشان باید بجد از ریخت‌وپاش پرهیز کنند. اگر چنانچه این شد یعنی ما مسئولین کشور به این اصل پایبند بودیم، آن وقت این روحیه، این خصلت، این اخلاق، سرریز خواهد شد به مردم. ما امروز در بین مردم و کسانی که دستشان به دهانشان میرسد هم اسراف زیاد می‌بینیم، در خیلی از موارد اسراف وجود دارد؛ خطاب هم می‌کنیم به مردم، لکن این از جمله جاهایی است که «کونوا دُعاةً للناسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ» (۷) مجموعه مسئولین کشور بایستی در شئون مجموعه تحت مدیریت خودشان به این توجه کنند: اسراف نباشد؛ الگوی مصرف، یک الگوی حقیقتاً عاقلانه، مدبرانه، اسلامی باشد. ما به مردم نمی‌گوییم که ریاضت بکشند؛ این‌طور گاهی بعضی‌ها القا می‌کنند. بعد از آن که سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ابلاغ شد، هنوز مرکب آن خشک نشده، یک عده‌ای شروع کردند که "اینها دارند مردم را به ریاضت دعوت میکنند"؛ نه، به هیچ‌وجه این‌طور نیست، بلکه بالعکس است؛ ما معتقدیم که اگر این سیاست‌ها اعمال بشود، وضع مردم بهتر خواهد شد، طبقات ضعیف‌گشایش پیدا خواهند کرد. در کشوری که تورم در حد مطلوب باشد، اشتغال در حد مطلوب باشد، آنجا عموم مردم در راحتی و آسایش و رفاه زندگی خواهند کرد.

ما به هیچ وجه به مردم نمیگوییم ریاضت بکشند ما می گوییم ریخت و پاش نباشد؛ مصرف کردن یک حرف است، بد مصرف کردن یک حرف دیگر است.

من چند سال قبل از این در سخنرانی اول سال، به تفصیل درباره این صحبت کردم. (۸) ما مسئولین باید این را وجهه همت خودمان قرار بدهیم؛ اسراف در آب، اسراف در نان، اسراف در مواد غذایی، اسراف در دارو، اسراف در وسایل زندگی، اسراف در وسایل تجمل و آرایش و مانند این ها، بخش مهمی از منابع زنده کشور را هدر می دهد؛ این هم یکی از چیزهایی است که بایستی مورد ملاحظه قرار بگیرد؛ مصرف خوب و درست، غیر از اسراف کردن و دور ریختن و ریخت و پاش کردن است.

نکته نهم، فسادستیزی است؛ ما اگر می خواهیم مردم در صحنه اقتصاد باشند، باید صحنه اقتصادی امنیت داشته باشد؛ اگر امنیت را می خواهیم، بایستی دست مفسد و سوءاستفاده چی و دورزنندهی قانون و شکنندهی قانون بسته بشود؛ مبارزه با فساد این است و باید جدی گرفته بشود؛ امروز خوشبختانه مسئولین این را می گویند، لکن گفتن کافی نیست. همه مسئولین - چه مسئولین اجرایی، چه مسئولین قضائی و چه مسئولین قوه مقننه - در این جهت مسئولند. اگر چنانچه وضع اجتماع، وضع اقتصادی کشور مثل یک خانهی بی در و دروازه‌ای بود که هر که خواست آمد، هر طور خواست عمل کرد، هر چه خواست برد، خورد، خب معلوم است، انسان نجیب شایسته متینی که می خواهد از راه حلال ارتزاق کند، طبعاً جلو نمی آید. شفاف سازی، شرط اصلی این فسادستیزی است؛ باید شفاف سازی بشود، باید فضای رقابتی به وجود بیاید، باید فضای با ثبات به وجود بیاید؛ فعال اقتصادی در این شرایط خواهد آمد و احساس امنیت خواهد کرد. آن وقت در یک چنین فضایی آن کسی که با ابتکار خود یا سرمایه‌ی خود یا کارآفرینی خود ثروتی به دست می آورد، نظام اسلامی از او حمایت می کند و تأیید می کند. اگر چنانچه فضا فضای سالمی شد، آن وقت کسب ثروت و کسب درآمد یک چیز مباح و مورد تأیید و مورد حمایت نظام است. این هم نکته نهم. و نکته دهم از مؤلفه‌های سیاست های مقاومتی، مسئله دانش‌محوری است که این هم یک مشخصه بسیار مهمی است. خوشبختانه وضع علمی امروز کشور این اجازه را به ما می دهد که این بلندپروازی را داشته باشیم که بخواهیم اقتصادمان را اقتصاد دانش‌بنیان کنیم؛ که من بعداً باز یک اشاره‌ای به این خواهم کرد. ما دانشمند و متخصص و شرکت های دانش‌بنیان و افراد مبتکر در کشور زیاد داریم؛ و این جز مهم‌ترین زیرساخت‌های اقتصادی در هر کشور است؛ یعنی مهم‌ترین زیرساخت اقتصادی برای یک کشور، وجود نیروهای انسانی است. اگر ما به این نکته که نکته دهم بود توجه کنیم، طبعاً چرخه علم تا ثروت - مخصوصاً در بخش هایی که دارای مزیت هستند - به راه خواهد افتاد و امتداد پیدا خواهد کرد؛ و این در اقتصاد مقاومتی ان شاء الله روی می دهد. این ها مهم‌ترین مشخصه‌هایی است که در

این سیاست ها مورد توجه بوده؛ مطالب دیگری هم البته هست که در متن سیاست ها وجود دارد؛ مهم ترین آن ها این ده نکته بود که من عرض کردم. (گلپا خبر، ۱۳۹۳/۱/۱۲)

سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی

- ۱- تأمین شرایط و فعال سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری های جمعی و تأکید بر ارتقا درآمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط
- ۲- پیشسازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقا جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش بنیان در منطقه
- ۳- محور قرار دادن رشد بهره وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت های متنوع در جغرافیای مزیت های مناطق کشور
- ۴- استفاده از ظرفیت اجرای هدفمندسازی پارانه ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص های عدالت اجتماعی
- ۵- سهم بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آنها در ایجاد ارزش به ویژه با افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقا آموزش - مهارت - خلاقیت - کارآفرینی و تجربه
- ۶- افزایش تولید داخلی نهاده ها و کالاهای اساسی (به ویژه در اقلام وارداتی) و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص
- ۷- تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید (مواد اولیه و کالا)
- ۸- مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه ریزی برای ارتقا کیفیت و رقابت پذیری در تولید.
- ۹- اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی
- ۱۰- حمایت همه جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارز آوری مثبت از طریق :

- تسهیل مقررات و گسترش مشوق های لازم

- گسترش خدمات تجاری و ترانزیت و زیرساخت های مورد نیاز

- تشویق سرمایه گذاری خارجی برای صادرات
- برنامه ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل دهی بازارهای جدید و تنوع بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به ویژه با کشورهای منطقه
- استفاده از سازوکار مبادلات تهاتری برای تسهیل مبادلات در صورت نیاز
- ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف
- ۱۱- توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالاها و خدمات و تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج
- ۱۲- افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد از طریق :
- توسعه پیوندهای راهبردی و گسترش همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان بویژه همسایگان
- استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف های اقتصادی
- استفاده از ظرفیت های سازمان های بین المللی و منطقه ای
- ۱۳- مقابله با ضربه پذیری درآمد حاصل از نفت و گاز از طریق :
- انتخاب مشتریان راهبردی
- ایجاد تنوع در روش های فروش
- مشارکت دادن بخش خصوصی در فروش
- افزایش صادرات گاز
- افزایش صادرات برق
- افزایش صادرات پتروشیمی
- افزایش صادرات فرآورده های نفتی
- ۱۴- افزایش ذخایر راهبردی نفت و گاز کشور به منظور اثرگذاری در بازار جهانی نفت و گاز و تأکید بر حفظ و توسعه ظرفیت های تولید نفت و گاز بویژه در میادین مشترک.
- ۱۵- افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدی بهینه (براساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق ، محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع
- ۱۶- صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی سازی اندازه دولت و حذف دستگاههای موازی و غیر ضرور و هزینه های زاید.
- ۱۷- اصلاح نظام درآمدهای دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی
- ۱۸- افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت

- ۱۹- شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها و زمینه های فساد زا در حوزه های پولی، تجاری، ارزی و ...
- ۲۰- تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره وری، کارآفرینی، سرمایه گذاری و اشتغال مولد و اعطای نشان اقتصاد مقاومتی به اشخاص دارای خدمات برجسته در این زمینه
- ۲۱- تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان سازی آن به ویژه در محیط های علمی، آموزشی و رسانه ای و تبدیل آن به گفتمان فراگیر و رایج ملی
- ۲۲- دولت مکلف است برای تحقق سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی با هماهنگی سازی و بسیج پویای همه امکانات کشور، اقدامات زیر را معمول دارد :
- شناسایی و به کارگیری ظرفیت های علمی، فنی و اقتصادی برای دسترسی به توان آفندی و اقدامات مناسب
- مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح های واکنش هوشمند، فعال، سریع و بهنگام در برابر مخاطرات و اختلال های داخلی و خارجی
- ۲۳- شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری و روزآمدسازی شیوه های نظارت بر بازار
- ۲۴- افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن (سایت مقام معظم رهبری، Khamenei.ir ۱۳۹۲/۱۱/۲۹)

نظریات و الگوها

در کل می توان نظریات مربوط به تقویت اقتصاد را به دو دسته اقتصاد درون گرا و برون گرا تقسیم کرد. اقتصاد های درون گرا که بیشتر تحت عنوان خودکفایی شهرت دارند بارها و بارها در جهان مورد آزمایش قرار گرفته اند. این نوع اقتصاد، در کوتاه مدت در برابر فشارهای اقتصادی دوام آورده اما در بلند مدت، به دلیل ضعف رقابت، اقتصاد را به حالت فاجعه باری در می آورد. این نوع اقتصاد از نوع همان اقتصادی است که منجر به فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی گردید. اقتصاد دوم، اقتصاد برون گراست که رونق اقتصادی کشور را تضمین و توان مقاومت بلند مدت را افزایش می دهد اما در مقابل، توان مقاومت های آنی را کاهش می دهد. این همان وضعیت آلمان بود که منجر به شکست آن در جنگ جهانی اول گردید. بنابراین می توان گفت هیچ کدام از این دو نوع اقتصاد نمی توانند برآورده کننده منظور اقتصاد مقاومتی باشند؛ چرا که اقتصاد مقاومتی، به معنای یک نوع اقتصادی است که اولاً؛ در ساخت درونی خودش برخوردار از قوام باشد و ثانیاً؛ در مقابل تهدیدات بیرونی نیز قدرت ایستادگی و پایداری داشته باشد. (انجمن اقتصاد اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۹۳: ۲)

شاید بتوان گفت الگوی توسعه ژاپن و کره نزدیک ترین الگو به مفهوم اقتصاد مقاومتی باشد. اقتصادی که در داخل مبنی بر صرفه جویی و تشدید رقابت (خصوصی سازی) و در خارج بر افزایش

صادرات تکیه دارد (گروینر، ۱۳۸۶: ۲۱). تنها اسیب پذیری این الگو در یک رویارویی خصمانه اقتصادی، می تواند تحریم شدن صادرات آن کشور باشد. خوشبختانه در این زمینه کشور ایران می تواند مزایایی بر این دو کشور داشته باشد؛ چرا که برخی از صادرات کنونی ایران همچون نفت به حال اقتصاد کشور مضرند. با کاسته شدن از وابستگی به صادرات نفت، هم به رهایی اقتصاد ایران از چنگال این اعتیاد کشنده کمک می شود و هم یکی از سلاح های اقتصادی موثر دشمن یعنی تحریم نفتی از دست او گرفته می شود. بنابراین اگر ارائه یک فرمول برای انجام کارهای اساسی در حوزه اقتصاد مقاومتی منظور باشد؛ می توان آن را بدین صورت خلاصه نمود: خصوصی سازی (فشاری و پور غفار، ۱۳۹۳: ۹۶)، کاهش وابستگی به صادرات نفت، پرهیز از مصرف گرایی (قاسمی، بی تا: ۲) و (سرخه دهی، ۱۳۹۴: ۱).

نقش دانشگاه آزاد اسلامی

۱- نقش پژوهشی

همان گونه که پیش ازین در بخش نظریات آمد؛ رسیدن به یک نظریه واحد برای تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند تحقیقات دقیق در جزییات مسائل اقتصادی می باشد. در این راستا به ویژه این نیاز وجود دارد که الگوهای توسعه اقتصادی کشورهایی چون ژاپن و کره به شدت مورد مطالعه قرار گیرد به نحوی که حتی از جزییات شیوه توسعه آن ها غفلت نشود. سپس باید نظریات مربوط به دولت های وابسته به نفت مورد مطالعه قرار گرفته و در کنار آن از الگوی موفق کشور نروژ در تخصیص درآمدهای نفتی به مسائل رفاهی بهره گیری شود. این ها همه نیازمند پژوهش های متعدد و گسترده است که دانشگاه آزاد اسلامی با تجربیات موفق خود در زمینه پژوهش می تواند پرچم دار آن باشد. از این قدم اول که بگذریم قدم پژوهشی دوم در دانشگاه آزاد می تواند مطالعه موردی تمامی ارکان، موسسات، سازمان ها و امکانات کشور به صورت تفکیکی می باشد تا مشخص شود هر کدام از این قسمت ها چگونه می توانند به اقتصاد مقاومتی خدمت نمایند. در واقع دانشگاه آزاد می تواند نحوه سازمان دهی و تقسیم کار برای تحقق اقتصاد مقاومتی را مورد مطالعه قرار داده و آن را مشخص نماید.

۲- شرکت های دانش بنیان

تاسیس شرکت های دانش بنیان در دانشگاه آزاد نیز از جمله مسایلی است که می تواند یاریگر اقتصاد مقاومتی باشد. بدون شک با ورود جهان به عرصه جدیدی از علوم و فنون پیشرفته در قرن ۲۱ و ارائه خدمات با ارزش به جامعه بشری که روزانه شاهد آن می باشیم چاره ای جز ورود به این عرصه و آماده سازی بستری مناسب جهت شناسایی و گردآوری نیروهای متخصص و علاقمند این عرصه نمی باشد. با نگاهی اجمالی به عناوین و محتوی این علوم و فنون در می یابیم که اکثر این موفقیت ها و پیشرفت ها زیر چتر عنوان سیستم های هوش مصنوعی و سایر کاربردهای مرتبط با

این علوم از جمله اتوماسیون می باشد. از سویی با توجه به گستره وسیعی از پروژه های صنعتی و کاربردهای عملی در عرصه های مختلف صنعت که می تواند در این مرکز انجام گردد می توان با ورود پروژه های صنعتی و انجام آن توسط متخصصین موجود در دانشکده درآمد و بودجه خوبی از صنایع به دانشگاه وارد نمود.

با توجه به کاربردهای فراوانی که در زمینه سیستمهای هوشمند و اتوماسیون وجود دارد در حال حاضر زمینه های فراوانی در ارگان ها و سازمان های دولتی، خصوصی و نظارتی نظیر موارد ذیل وجود دارد:

۱- اتوماسیون حمل و نقل شهری و برون شهری نظیر اخذ عوارض بزرگراه ها - کنترل هوشمند ترافیک، پایانه های مسافری، مسائل بارگیری و باربری. اینگونه پروژه ها می تواند از سازمانهایی نظیر شهرداری و راهنمایی اخذ گردد.

۲- پروژه هایی در خصوص هوشمند سازی سیستمهای خودرو که می تواند در شرکت های خودرو ساز تعریف شود نظیر سیستم های TCS, ESP, ABS و.....

۳- پروژه های هوشمند ساز تجهیزات نظامی و صنایع دفاع

۴- رباتیک و مسائل مربوط به آن نظیر بینایی ماشین و تشخیص الگو

۵- پروژه های تشخیص الگو نظیر تشخیص اثر انگشت- تشخیص صدا- تشخیص چهره

۶- کنترل هوشمند موتورهای الکتریکی

۷- کنترل هوشمند ترافیک شهری

۸- کنترل هوشمند خودرو در زمینه های سیستم ترمز، سیستم رانشی، سیستم سنسورهای ضد تصادف (وبسایت دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، معاونت پژوهشی، ۱۳۹۴)

تعریف شرکت یا مؤسسه دانش بنیان:

- شرکت یا مؤسسه خصوصی یا تعاونی که به منظور هم افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش محور، تحقق اهداف علمی و اقتصادی (شامل گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری) و تجاری سازی نتایج تحقیق و توسعه (شامل طراحی و تولید کالا و خدمات) در حوزه فناوریهای برتر و با ارزش افزوده فراوان تشکیل می شود.

- هر شرکت دانش بنیان به درخواست تعدادی از اعضا هیات علمی، دانشجویان یا دانش آموختگان و سرمایه گذار با تایید کمیته نظارت واحدهای دانشگاهی و یا با پیشنهاد واحدهای دانشگاهی به اعضا هیات علمی، دانشجویان یا دانش آموختگان تأسیس می شود.

- حداقل ۵۱٪ اعضا هیات مؤسس شرکتها یا مؤسسات دانش بنیان می بایست از اعضا هیات علمی (با بیشترین سهم)، دانشجویان و دانش آموختگان واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی باشند.

- ایجاد شرکت‌ها با همکاری و مشارکت (تا سقف ۴۹٪) صنایع بزرگ، مؤسسات مالی، بنگاه‌های معتبر، شهرداری‌ها و یا دانشگاه‌های دیگر در اولویت است.

- در شرکت‌های دانش بنیان، افراد حقیقی داخل و یا خارج از واحدهای دانشگاهی یا مراکز پژوهشی (غیر از اعضا هیات علمی و دانشجویان) مشروط بر آن که مجموع سهام ایشان کمتر از مجموع سهام اعضا هیات علمی آن شرکت باشد، می‌توانند با رعایت سایر شرایط، صاحب بخشی از سهام باشند. (وبسایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، ۱۳۹۴)

نتیجه گیری

اقتصاد مقاومتی چنان که از نام آن پیداست اقتصادی است که در برابر فشارهای دشمن توان مقاومت داشته باشد. ضرورت وجود چنین اقتصادی را می‌توان از تحولات قرن بیستم دریافت. این مساله که برای نخستین بار توسط مقام معظم رهبری و در طول تحریم‌های وضع شده علیه ایران در خصوص مساله هسته ای این کشور وضع شد مطرح گردید. اگر چه در ابتدا تصور می‌گردید این اقتصاد همان اقتصاد خودکفای مطرح شده در اوایل دوره ی انقلاب باشد اما با رهنمودهای بعدی مقام معظم رهبری و ابلاغ سیاست‌های کلی آن، همچنین با تحقیقات و پژوهش‌هایی که در این خصوص انجام شد آشکار گردید اقتصاد مقاومتی علی‌رغم داشتن فصل‌های مشترک با آن رویکرد خودکفایی، تفاوت‌های بسیاری نیز با آن دارد. در این پژوهش ضمن اشاره ای کوتاه به نظریات پیرامون اقتصاد مقاومتی و پرداختن به سیاست‌های کلی و بیانات مقام معظم رهبری، به نقش بالقوه دانشگاه آزاد اسلامی در این اقتصاد پرداخته شد.

یکی از مهم‌ترین اقداماتی که دانشگاه آزاد می‌تواند انجام دهد اقدامات پژوهشی است. با توجه به آن که شرایط ایران و اقتصاد مقاومتی با هیچ کدام از نظریات اقتصادی مطرح در جهان کاملاً مطابقت ندارد باید کارهای پژوهشی عمده ای صورت گیرد تا با جرح و تعدیل و یا ترکیب و حتی ابداع یک نظریه کلی، چارچوب‌ها و اهداف اقتصاد مقاومتی نه تنها به زبان سیاسی بلکه با زبانی علمی و اقتصادی بیان و ارائه شود. در این راستا می‌توان الگوهای توسعه ای کشورهای ژاپن و کره، نظریات مربوط به دولت‌های نفتی و شیوه خرج درآمد‌های نفتی توسط کشور نروژ را مورد مطالعه قرار داد. گام بعدی پژوهشی دانشگاه آزاد، می‌تواند بررسی جزء جزء امکانات بالقوه و وظایف سازمان‌ها، ادارات، شرکت‌ها و کلا همه بخش‌های کشور باشد تا نقش و وظیفه هر کدام از آن‌ها برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی مشخص و تبیین گردد. اقدام بعدی دانشگاه آزاد می‌تواند اقدام عملی این دانشگاه در راستای کمک به اقتصاد کشور در چارچوب تاسیس و گسترش شرکت‌های دانش بنیان باشد.

منابع

- سایت شخصی مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۱/۲۹،
- <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370>
- گروینر، فرجام سرمایه داری، ترجمه علی اکبر اقبال، سمت، ۱۳۸۶.
- گلیا خبر، ۱۳۹۳/۱۱/۱۲، <http://golkhabar.com/archive/3425>.
- فشاری، مجید و جواد پور غفار، بررسی و تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران، مجله اقتصادی، شماره های ۵ و ۶، شهریور ۱۳۹۳، ص ۴۰-۲۹.
- راحتی، فرییز، نقد مقاله بانکداری اسلامی و اقتصاد مقاومتی، نشر الکترونیکی، ۱۳۹۴.
- صالحی، لیلیا و رقیه بهزاد، اقتصاد مقاومتی و خانواده، همایش بانوی کرامت، حوزه علمیه پارس اباد، ۱۳۹۱.
- انجمن اقتصاد اسلامی حوزه علمیه، اقتصاد مقاومتی از منظر دین، مجله ی مبلغان، شماره ی ۱۷۹، خرداد ۱۳۹۳.
- سلمان نژاد، عبدالله و جواد دلجوی شهیر، اقتصاد مقاومتی. اهداف، سیاست ها و راهبردها، بی تا، نشر الکترونیکی.
- قاسمی، مصطفی، الگوی مصرف خانواده ها در فرهنگ رضوی و اسلامی با تاکید بر اقتصاد مقاومتی، بی تا، نشر الکترونیکی.
- سرخه دهی، فاطمه، اقتصاد مقاومتی و راهکار مناسب حمایت از تولید ملی، نشر الکترونیکی، ۱۳۹۴.
- وبسایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، شرکت های دانش بنیان، <http://www.srbiau.ac.ir>.
- وبسایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، ۱۳۹۴، iauctb.ac.ir